

Cuprins

Ginduri despre Saul Bellow (Norman Manea) 7

Inaintea despărțirii.

Con vorbire cu Saul Bellow –
Un proiect Words & Images

Partea întâi 39

Partea a doua 93

Partea a treia 133

Partea a patra 179

Partea a două

N.M.: Vorbeam despre o legătură între ideologie și artă. Între credință și conștiință artistică. Pentru un scriitor ca tine, este extraordinar modul în care arta permite, condiționează ambiguități. Modul în care accepți ambiguitatea.

S.B.: E foarte greu să vorbești despre acest lucru, să ai o idee clară despre el. Va trebui să mă mai gîndesc.

N.M.: Ceea ce cunoști din literatură nu oferă neapărat un răspuns unei întrebări.

S.B.: Am răspunsuri, dar am apoi și alte întrebări – și prin asta vreau să spun că am încetat de mult să mai caut răspunsuri categorice. Cred lucruri pe care n-am știut niciodată că le cred, ele există, fie că îmi place sau nu. Așa

că nu e, pînă la urmă, o problemă legată de raționalizarea lor, ci de faptul că trăiesc cu ele. Și trebuie să accepți că încerci să trăiești cu niște preferințe sau hotărîri secrete pe care n-ai reușit niciodată să le îndepărtezi din suflet. Și nici nu vei reuși. Acum o știi.

De pildă, am început să mai dezbat cu mine însuși dacă cred sau nu în Dumnezeu. Nu este o întrebare reală. Întrebarea adevărată este ce am simțit în toți acești ani, iar în toți acești ani am crezut în Dumnezeu; așa că asta e. Ce pot să fac în legătură cu asta? Deci nu este, de fapt, o chestiune legată de eliberarea intelectului din lanțurile sale, ci, în primul și în primul rînd, ține de încercarea de a decide dacă ai de-a face cu niște lanțuri și de a accepta apoi ceea ce crezi. Este, în fond, singura ta alternativă.

N.M.: *Da, presupun că aşa se întîmplă cînd ne confruntăm și cu acest subiect copleșitor și de nerezolvat, moartea. Canetti spunea că moartea este pentru el dușmanul personal, de zi cu zi, pe care îl urdăște tot timpul. Adevăratul dușman. Știu că te-ai gîndit foarte mult la viața*

de apoi. Poate nu neapărat ca artist, însă știu că ti-ai pus această întrebare, legată de sensul morții.

S.B.: Păi, n-ai ce face, te silește să te gîndești la ea, nu? Zilele noastre sunt numărate și de acum știu sigur că nu mai pot să-mi permit luxul de a mă risipi în tot felul de întrebări teoretice. Poate că nici n-am făcut-o vreodată.

N.M.: *Ne întoarcem la scris, la imaginea pe care o ai despre...*

S.B.: Nu am avut o imagine bine definită asupra scriitorului. Să-ți spun însă că din primul moment în care am deschis ochii în această lume, am avut impresia că suntem înrobiți ideii de ordine, care nu funcționează, de fapt, pentru nimeni. Și am mai avut un soi de impresie – mi-e greu să-o comunic. Când eram copil, era destul de simplu: omul ăsta are voce groasă, nas ascuțit, poartă pălăria pe o sprînceană, are dinți stricăți sau ceva de genul ăsta. Le pui pe toate laolaltă și obții omul cu pricina, reprezentat de un motiv dominant sau altul, de sunetul vocii sau de orice altceva.

Acet soi de cunoaștere intuitivă este copilărească, însă ea nu moare odată cu copilul, ci continuă, după cum bine știi. E adevărul... Dacă nu ar fi adevărul, oamenii nu ar da atenție la ceea ce scrii, aşa că, evident, acesta trebuie să fie adevărul, într-un fel, pentru toată lumea. Și iată de ce fenomenologia personală este secretul condiției tale de artist. Nu ai nici un control asupra ei, nu te ajută prea mult să te gîndești la ea, nu-ți folosește la nimic. Treaba mea este să fiu eu însuși. Și, fiind eu însuși, reușesc să fiu acest fenomenolog elementar sau primitiv. Iată, îmi reglez conturile, înainte să dispar. Mă întreb ce înseamnă să fii artist. În primul rînd, vezi ce n-ai văzut înainte; ai deschis ochii, în fața ta se afla lumea; lumea era un loc straniu; ai căpătat asupra ei propria versiune, a nimănui altciva; ai rămas loial versiunii tale și a ceea ce ai văzut. Asta stă, de fapt, la baza condiției mele de scriitor. Știi foarte bine despre ce vorbesc.

N.M.: *Da, sper că știu. Și știu și că misterul rămîne. Atât de multe cărți și aventuri – vreau să zic, și aventuri spirituale. Și totuși, pe măsură*

ce își citim romanele, avem sentimentul că misterul, miracolul, este încă acolo.

S.B.: Da, aşa cred și eu. Nu vorbesc cu ușurință despre asta, pentru că este unul dintre subiectele pe care nu vrei să le epuizezi.

N.M.: *Da, însă este și o parte din meserie, să încerci să te înțelegi și să încerci astfel să înțelegi și ce ne leagă de alții, oricât de stranie ar fi calea noastră, opțiunea noastră de scriitori.*

S.B.: Am vrut să dau deoparte facultatea rațională. De aceea nu-mi place confuzia între intellectualism și artă. Simt o falsificare.

N.M.: *Ai spus la un moment dat despre Augie March că avea la fiecare stadiu al vieții sale un Instructor într-ale realității. Ai avut astfel de oameni în jur?*

S.B.: Da, au fost, oameni convingători și charismatici, mi-au spus ce este realitatea, cît de periculoasă poate fi pentru mine și că n-ar fi rău să-mi știu lungul nasului și să nu mă distrug,

să mă gîndesc mai bine la ce scriu și la ce mă preocupa.

N.M.: *Vrei să spui, oameni obișnuiți sau alți autori cu care dialogai?*

S.B.: Ei bine, da, cîțiva dintre cei pe care i-am citit mi-au fost Instructori într-ale realității. Dar folosesc expresia cu alt sens.

N.M.: *Să trecem la alt subiect, pur și simplu: îți amintești unde ai publicat pentru prima oară?*

S.B.: Cred că în ziarul liceului. Dar prima dată am publicat cu adevărat în *Partisan Review* și în alte reviste de mai mică anvergură.

N.M.: *Ai simțit-o nu doar ca pe o mare bucurie, ci și ca pe o confirmare, sau nu mai aveai nevoie de confirmare?*

S.B.: Nu mai aveam nevoie de confirmare. Dar mi-a făcut totuși plăcere s-o primesc. Nu știu ce m-aș fi făcut dacă n-aș fi avut parte de ea deloc. Cred că aş fi fost foarte demoralizat, dar, din fericire, a venit devreme. Aveam vreo